

ປາກກຕາ
ຄຳທາຍໄທຍໄທສມັຍທຳມຸ

ໂດຍ

ສມເຈັບພຣະນາຣາຍສມມະເລັກ
ກຣມພຣະເຜົາຄຳຣາຣາຢາຣາຢ

ພິມພິພິນາໄທຍາຢາຢາຢາ
ສິພ ທາຍສາວຣາມ ສຸພຣາຣ
ວິພິນາ ພຣະທາຍາມ ພ.ສ. ໒໔໔໕

ຄຳນັກທອສມ



กำเนิดและการใช้ธงไทยในสมัยต่าง ๆ

๓. ตามที่สืบค้นได้จากความว่า เคยโบราณมาเมื่อครั้ง
กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใช้ธงต่าง ๆ เป็นเครื่องหมาย
หมายสำหรับกองทัพกองละดี ไร่ ในเวลาเมื่อจัดกองทัพ
ไปทำสงคราม ล้วนเรียกกันว่าเครื่องธงใช้ธงแดงเป็น
เครื่องหมาย ยังห้ามธงชาติอย่างเช่นเข้าใจกันทุกวันนี้
นี้ไม่

๔. ถึงรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ ระยะเวลา
พ.ศ. ๒๓๑๐ ถึง พ.ศ. ๒๓๖๖ มีอภัยภูษิตงัดถาวร
คำที่เมืองสิงคโปร์แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภลัยโปรดฯ ให้ตราธงกษัตริย์ดวงจันทร์ ๒ ด้านสำหรับ
การราชการของรัฐบาล คือหาเครื่องค้ำตราจวบเป็นต้น ไป
มาในระวางกรุงเทพ ฯ กับเมืองสิงคโปร์และเมืองมาเล
เซียทั้ง ๒ ด้านนี้กับธงแดง อภัยภูษิตเมืองสิงคโปร์

บอกให้นายเรือเข้ามากราบทูลว่า เรือทะเลของพวกเขา
 มลายูที่ไปค้าขายณเมืองลังก ไปรักชอบรัก ชงแดงเหมือน
 กัน ขอให้พระเจ้าอยู่หัวกรุงสยามใช้เรืออย่างอื่นเสีย จะ
 ได้จัดกรรมบวชเรือหลวงได้สะดวก ในสมัยนั้นพระบาท
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงเลือกไว้ ๓ คิว ซึ่ง
 นับถือในประเพณีไทยว่าเป็นพระเกียรติยศอย่างสูง จึง
 โปรดฯ ให้ทำรูปช้างสีขาวอยู่ในวงจักรสีขาวติดไว้กลาง
 ชงแดง หมายตามว่าพระเจ้าแผ่นดินอันมีช้างเผือก
 (รูปช้างอยู่ในวงจักร ได้เข้ามาใช้เป็นตราประทับเงิน
 เหรียญหลวงรัชกาลที่ ๕) แต่ชงตราช้างอยู่ในวงจักรใช้
 แต่เรือหลวง เรือพ่อค้าไทยยังใช้ชงแดงอยู่อย่างเดิม.

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ ทำหนังสือ
 อนุญาตเปิดการค้าขายกับชาวตะวันตก มีเรือกำปั่นขาว
 ยุโรปและอเมริกาเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ กงสุลต่าง
 ประเทศก็เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ เจ้าก็ทรงชาติของเขา
 ความจำเป็นที่จระต้อมี รัชชาติของสยาม เกิดขึ้นด้วยเหตุ
 นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง โปรดให้

ใช้ธงช้างที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๒ เป็นธงชาติ แต่ให้เอารูปจักรออกเสีย ด้วยจักรเป็นเครื่องหมายเฉพาะสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ให้คงแต่มีรูปช้างเผือกอยู่กึ่งกลางธงแดง แต่ทรงประดิษฐ์ธงขึ้นอีก ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่าธงมหามงกุฎสำหรับประจำพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน พนธงสีแดงเหมือนธงชาติ แต่มีพन्द้าขาวอยู่กึ่งกลาง ในพन्द้าขาวนั้นมีรูปพระมหามงกุฎอยู่กึ่งกลาง กว้าง ๒ ซาง เป็นสี่เหลี่ยม ยกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ธงไชยราพต" พนสีแดงเหมือนธงชาติ มีรูปช้างสามเศียรตัวอุ้มเครื่องขันทน มีขบถตั้งบนหลังช้างและมีรูปนครตั้งข้างหน้า และข้างหลังช้างละ ๔ คันอยู่กึ่งกลางธง สำหรับรัฐบาลสยาม.

๔. ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติแบบอย่างธงขึ้นใหม่สำหรับใช้ในราชการ และแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ ดังจะกล่าวต่อไปตามลำดับหมวดของธง คือ :—

หมวดธงประจำพระองค์

ธงบรมราชวชิรมหาลักษณบัตร สำหรับประจำพระองค์พระเจ้านครินทร์ พันทองสุพรรณนันทราช กตงมี
 โฉมหน้าดิน ภายใต้มหาพิชัยมงกุฎและมีเครื่องสูง
 ๗ ชั้นของข้าง (อย่างธงมหามงกุฎประจำพระองค์รัชกาล
 ที่ ๕) ในโฉมหน้าดินนั้นช่องบนเป็นรูปช้างไทยภาพ
 ตามเศียรพญาคชบาล ขอดนามด้วยมเหสีสยามได้ ดย้อม
 กตง ช่องล่างข้างขวานั้นเป็นรูปช้างเผือกพญามฤ เป็น
 นามด้วยญานแห่งดาวประเทศ ช่องล่างข้างซ้ายนั้นเป็นรูป
 กตงสอดและตรง ๒ ชั้นไว้กับพันทอง บกตั้งญานนาม
 มลายประเทศ และมีแทนรอง โฉมหน้าเครื่องสูง ๗ ชั้น
 พันทอง รวมตั้งญานนามที่หมายเหล่านี้ทั้งสิ้น จึงเป็น
 บรมราชวชิรมหาลักษณบัตร สำหรับใช้ในเรือพระที่นั่ง
 และชักขนบนเส้าในพระบรมมหาราชวัง.

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ โปรด ๑ ให้เปลี่ยนนามเรียกว่า
 “ธงมหาราช” ได้ใช้ต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ

พ.ศ. ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯ ให้สร้าง

ธงมหาราชใหญ่ พันธุ์เหลือง กว้าง ๓ ส่วนยาว ๓
ส่วน ที่ศูนย์กลางมีรูปครุฑพ่าห์สีแดง สำหรับใช้ประจำ
พระองค์ เมื่อนายทหารยศเชิญไปในกระบวนใด เป็น
ที่หมายว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ โดยกระบวน
นั้น หรือขกชนในทแห่งใดถึงเป็นที่หมายว่าพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวประทับอยู่ณที่นั้น ถ้าประทับอยู่ในเรือ
พระที่นั่ง หรือในเรือลำหนึ่งใดให้ชักธงมหาราชใหญ่
ขึ้นไว้ที่ยอดเสาใหญ่เป็นเครื่องหมาย

ในคราวเดียวกันนี้ให้ทรงสร้างธงประจำพระองค์ขึ้น
อีก ๒ อย่าง อย่าง ๑ เรียกว่า

ธงมหาราชน้อย เป็นคู่กับธงมหาราชใหญ่ ตอนต้น
มีลักษณะแต่ต้นฐานเหมือนกับธงมหาราชใหญ่ กว้าง
ไม่เกินกว่า ๒๐ เซนติเมตร และมีชายลวดสีขาวเปล่งเป็น
รูปธงยาวเรียวปลาย รวมทงธงกว้างข้างต้น ๓ ส่วน
ข้างปลายถึงส่วนยาว ๓๔ ส่วน ชายตัดเป็นแฉกรูปหาง

นตแขวงแขวง ดึกเพียงส่วนที่ ๒ แห่งด้านยาว สำหรับชัก
 ชั้นที่เส้าใหญ่ในเรือพระที่นั่งหรือเรือลำหนึ่งลำใด เช่นธง
 มหาราชใหญ่ แต่ถ้ามืดดำไปรดเกล้า ๆ ให้ชักธง
 มหาราชน้อยแทนธงมหาราชใหญ่แล้ว ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่
 ยิงสลักถวายคาน้ำ ออกจากหนึ่งเรียกว่า “ธงกระบี่กระบอง
 และธงพระศรพาทะน้อย”

ธงกระบี่กระบองรูปจันทรวงแฉกของบนพนักแดง และ
 ธงพระศรพาทะรูปครุฑสีแดงบนพนักเหลือง โปรดฯ
 ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ คราวเสด็จไปสมโภชพระ
 ปฐมเจดีย์และ พระราชสมณเฑียรพระที่นั่ง ถิ่นนามจันทร์
 จังหวัดนครปฐม ราษฎรชุกได้แผ่นลิ่มทุกธรรูปกระบี่ ๑ รูป
 กระบอง ๑ คู่กันเป็นของประจำธงชัย สำหรับกษัตริย์แต่
 โบราณ เจ้าพระยาจักรีรัชชนินทร (ชม สุนทรวงษ์)
 เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรบุรีสมุหนายกได้ทูลเกล้าฯ ถวาย
 ชัยศรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย จึงโปรดฯ ให้ประกอบ
 เป็นธงพระกระบี่กระบองและธงพระศรพาทะน้อย สำหรับนาย
 ทหารเชิญนำเสด็จพระราชดำเนินโดย กระบวนราบ ธง

กระบี่รูปไปข้างขวา ของพระศรพาทะเป้ข้างซ้ายหรือเสด็จ
พระราชดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่ง มีนายทหารเชิญ
ขนมาไว้หน้าข้างขวาแต่ข้างซ้ายอย่างกระบวนรถ.

ธงราชันี พนมอกส์แดงกว้าง ๓๐ ส่วน ยาว ๑๕ ส่วน
ชายตัดเป็นแฉกรูปอย่างหางนกแซงแซว ตัดเพียงส่วนที่ ๔
แห่งด้านยาว พนมในค้อมมแนกเข้ามา ๑ ส่วน หน้าธง
กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๗ ส่วน รูปเครื่องหมายที่ในพนมลักษณะ
เหมือนกับธงมหามงกุฎ (ราชกกุธภัณฑ์) เป็นเครื่องหมาย
ในพระองค์พระอัครมเหสี สำหรับใช้แทนบนเส้าใหญ่ใน
เรือพระที่นั่ง ซึ่งสมเด็จพระอัครมเหสีได้เสด็จโดยพระ
ราชอิสริยยศ เป็นที่หมายให้ปรากฏว่าได้เสด็จอยู่ใน
เรือสำเภา.

ถึงรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดฯ ให้สร้าง
ธงราชันีใหญ่ พนมสีแดงกว้าง ๓๐ ส่วน ยาว ๑๕ ส่วน
ชายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ตัดเพียงส่วน
ที่ ๔ แห่งด้านยาว ที่ศูนย์กลางมีรูปศรพาทะเป้แดงเหมือน
กับธงมหามงกุฎใหญ่ เป็นเครื่องหมายประจำพระองค์

สมเด็จพระราชินี สำหรับชกชนบนเด้าใหญ่ เวอพระท่ง
ซึ่งสมเด็จพระราชินีได้เสด็จโดยพระราชอิสริยยศ เป็น
ที่หมายให้ปรากฏว่าได้เสด็จในเรือดำน้ำและทรงสร้าง

ธงราชันน้อย ขนาดและลวดเหมือนธงมหाराช
น้อย ต่างกันแต่ชายธงเป็นสีแดง ใช้แทนธงราชันใหญ่
สำหรับประจำพระองค์สมเด็จพระบรมราชินี ในขณะที่
โปรดฯ ให้ใช้ธงราชันน้อย ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของ
สังกัดถวายคำนับ

ธงเขาวราชวัช สำหรับราชตระกูลถนนเหมือนอย่าง
ธงบรมราชวัช พื้นสีแดง กว้างมี โตห้ตราแผ่นดินและ
จักร ยกแต้มหาพิชัยมงกุฎเครื่องสูง แทนและพันทาเงิน
เท่านั้น สำหรับชกชนที่เด้าใหญ่ในเรือรบและเรือพระ
ที่นั่ง ซึ่งราชตระกูลพระองค์ถนนได้เสด็จไปโดยอิสริยยศ
ทางราชการ เป็นที่หมายว่าราชตระกูลถนนอยู่บนเรือรบ
หรือเรือพระที่นั่งตามน ธงเขาวราชวัชและพระใช้ ได้แก่
พระบรมราชเทวี พระราชเทวี พระราชโอรส พระราช
ธิดาของพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศ์ กรมสมเด็จพระ

กรมพระ กรมหลวง กรมขุน กรมหมื่น และพระ
องค์เจ้าในพระบรมมหาราชวังเป็นต้น ซึ่งมีราชอิสริยยศ
สมควรที่จะรับส่งคอกอย่างหลวงในเรือรบทหารขึ้นเพลาและ
ยิงสลุต ๒๓ นัด ทหารบกขึ้นแถวคอก ธงจตุราชสีปดัย
ธงชัยเฉลิมพล แตรเป่าเพลงสรรเสริญพระบารมีถวาย
คำนับเป็นเกียรติยศ ราชตระกูลนอกนั้นตามราชการต้อง
ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษก่อนจึงจะ
ใช้ได้

ซึ่งในได้ เขตอมวตัง พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดฯ ให้เด็ก
และทรงสถาปนาธงเขวราชชนใหม่ พันธุ์ขาวกว้าง
๕ ส่วน ยาว ๒ ส่วน เครื่องหมายกลางธงเหมือนอย่าง
ธงมหามหาราช เว้นแต่เครื่องสูง ๒ ซ่างได้ทึบม ๕ ชั้น ใช้
เป็นธงเครื่องหมายเฉพาะพระองค์ สมเด็จพระบรมโอรสา
ธิราชมกุฎราชกุมาร สำหรับชักขึ้นบนเสาใหญ่ในเรือพระ
ที่นั่งหรือเรือรบดำโตถ้ำหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสา
ธิราชมกุฎราชกุมารเสด็จโดยพระราชอิสริยยศเป็นที่หมาย
ให้ปรากฏว่าได้เสด็จอยู่ในเรือถ้ำนั้น

กิ่งรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดฯ ให้เปลี่ยน
 ของเขาวราชเป็นของเขาวราชใหญ่ สำหรับใช้เป็นเครื่องหมาย
 ในพระองค์สมเด็จพระเขาวราช พนนอกตั้งขนาดกว้าง
 ๓ ส่วน ยาว ๓ ส่วน พื้นในตั้งเหลี่ยม กว้างยาวถึงส่วน
 ของพนนอก ที่ศูนย์กลางพนในรูปครุฑพาดสีแดง
 สำหรับชักขนบนเสาใหญ่ในเรือพระที่นั่ง หรือตำแหน่งใด
 ซึ่งสมเด็จพระเขาวราชเสด็จโดยอั้งริยยศ เป็นที่หมาย
 ให้ปรากฏว่าได้เสด็จอยู่ในเรือตำแหน่ง และทรงสร้าง
 ของเขาวราชน้อย เพิ่มขึ้นสำหรับใช้เป็นเครื่องหมาย
 ในพระองค์สมเด็จพระเขาวราช คือคอนคันทันลักษณะ
 ดั้งฐานเหมือนของเขาวราชใหญ่ กว้างไม่เกินกว่า ๖๐
 เซนติเมตร มีชายคอดัดขาวแดงเป็นรูปธงยาวเรียวยาวปลาย
 รอมทั้งของกว้างข้างต้น ๓ ส่วน ข้างปลายถึงส่วน ยาว
 ๓๕ ส่วน ชายคอดัดเป็นรูปทรงนกแซงแซว ดัดเพียงส่วน
 ที่ ๒ แห่งคันทันยาว สำหรับใช้แทนของเขาวราชใหญ่ ใน
 รัชกาลที่ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐

ธงพระวรวงษาชญาแห่งพระเขาวราช พนด้าบมรูป
เครื่องหมายเหมือนกับขงเขาวราช แต่คดขายเป็นแฉก
รูปทางนทแฉงแซว สำหรับพระองค์พระวรวงษาชญาแห่ง
มกุฎราชกุมาร.

ถึงรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ทรงสร้าง

ธงพระวรวงษาชญาแห่งพระเขาวราชใหญ่ เหมือนกับธง
เขาวราชใหญ่ แต่คดขายเป็นแฉกรูปทางนทแฉงแซว
สำหรับประจำพระองค์พระวรวงษาชญาแห่งพระเขาวราช และ
ได้ทรงสร้าง

ธงพระวรวงษาชญาแห่งพระเขาวราชน้อย เหมือนกับธง
เขาวราชน้อย มีคดกันแต่ขายเป็นสีแดง สำหรับใช้แทน
ธงพระวรวงษาชญาแห่งพระเขาวราชใหญ่ ในขณะที่รงนห้าม
มิให้มีการยิงสลุดถวาย

ธงราชวงศ์ฝ่ายหน้า พนด้าบ กดางมีดอศร
แผ่นดิน เมืองบนแห่งดอห้มรูปจักรไขจกัน และมีมหา
มงกุฎสรอมบนจักร กว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วนสำหรับ
รัชกบนด้าใหญ่ในเรือพระที่นั่งหรือเรือดำหนึ่งดำใด ซึ่ง

ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า ตอนต้นมีลักษณะและ
 ลัทธิฐานเหมือนกับธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า กว้างไม่เกิน
 กว่า ๒๒ เซนติเมตร มีชายธงสีขาวเป็นรูปธงยาว
 เรียบปลาย รวมทั้งสองขนาดกว้างข้างต้น ๑ ส่วน ข้าง
 ปลายกึ่งส่วนยาว ๑๕ ส่วน ชายตัดเป็นแถบรูปหางนก
 แขงแหวง ตึกเพียงส่วนที่ ๒ แห่งค่านยาว ใช้สำหรับ
 แทนธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า ในขณะที่ใช้ห้ามมิให้
 เจาหน้าที่ยังสดุดถวาย.

ธงราชวงศ์ฝ่ายใน พื้นสีขาวรูปเครื่องหมายภย
 ในธงเหมือนกับธงราชวงศ์ฝ่ายหน้า แต่ตัดชายเป็นแถบ
 รูปหางนกแขงแหวง โปรดฯ ให้สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ สำหรับพระราชวงศ์ฝ่ายใน.

ถึงรัชกาลที่ ๖ โปรดฯ ให้เปลี่ยนเครื่องหมายภย
 ในธงราชวงศ์ฝ่ายใน เป็นรูปครุฑพาดเศวตเหมือนกับธง
 ราชวงศ์ฝ่ายหน้า ผิดกันแต่ตัดชายเป็นแถบรูปหางนก
 แขงแหวง ใช้เป็นเครื่องหมายสำหรับพระราชบิดาในสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวไม่ว่ารัชกาลใด ๆ เสด็จในเรือนั้นโดยพระ
อิสริยยศ และทรงสร้าง

ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายใน เหมือนกับธงราชวงศ์น้อย
ฝ่ายหน้า ผิดกันแต่ชายธงเป็นสีแดง ใช้สำหรับแทน
ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน ในเวลาที่ใช้ ห้ามมิให้มีการยิง
สลัดถวายคำนับ.

ธงจุฑาธุชธิปไตย คือธงราชดำหรับรัฐบาลสยาม
พื้นสีแดง มีรูปช้างเอียวราพค้ำพาดเศียรทรงเศียรยืนแทน
มีขอบกั้นแต่ละเครื่องสูง ๑ ซม. ๕ ธงนี้ ในกติกามวยกม
อักษร จ.ป.ร. (จุฬาลงกรณ์บรมราชาธิราช) ใช้ด้วยกัน
เป็นพระนามาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว และมีจุดมุกฏ นัยหนึ่งว่าพระเกษมชดศุอยู่บน
อักษรพระนาม (ที่หมายพระนามาภิไธยในขบขกนนั้นเปลี่ยน
ตามรัชกาล) ดำหรับใช้ชักขึ้นในพระนคร เวลาที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ประทับอยู่ในพระบรม
มหาราชวัง และใช้เป็นราชธงสำหรับพัดหลดงที่เรียกว่า
พุทธกรรมต่าง ๆ ถ้าทหารกรมหนึ่งกรมใดจะไปราชการ

สงคราม แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จพระราชดำเนินในกองนั้น ต้องเสด็จเป็นเครื่องหมายสำคัญแทนพระองค์ หรือเสด็จออกชนแดนด้วยเสด็จ หรือเจ้านายต่างประเทศให้เป็นเกียรติยศ ซึ่งเสด็จออกมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยราชกกุธภัณฑ์ และให้เรียกนามว่า "ธงไชยราชนิก" ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงสถาปนาธงแผ่นดินเพิ่มขึ้นใหม่อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า ธงมหาไพฑูริย์ราช ซึ่งนอกสีแดง พื้นในสีดำ กว้างมีพาดแฉ่งข้างบนของธงยาว ๕ นิ้ว สูง ๒ นิ้ว เหตุที่ตราธงทรงพระราชปรารภว่ารูปครุฑสัมฤทธิ์เห็นทองของโบราณ กษัตริย์ได้ค้นคว้าโคกพระในนครศรีธรรมราช จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรพวงศ์ศิริพัฒน์สัมฤทธิ์เจ้าทิบาลมณฑลปราจีน ได้ขุดขึ้นที่ตำบลท่าเสา อควมเมืองเสด็จถึงเมืองปราจีน ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้น เป็นโบราณวัตถุ ซึ่งสันนิษฐานว่าจะเป็นยอดธงสำหรับนำ

ทัพของพระราชบิดาในสมัยโบราณ การทมิฬนามา
 ทูตเกล้า ๆ ถวายกันมาแต่บัดนี้ประกอบด้วยดั่งดีดิมงคล
 แต่ละองศาหาชรูปคีย์ อันเป็นธงดำค้ำค้ำสำหรับประจำกอง
 ทัพบกนั้น ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระบรม
 ชนกนาถ ใต้โปรดฯ ให้สร้างขึ้นแต่บรรพตเจ้า
 แด้วพระราชทานไว้เพื่อประจำกอง ทัพบก ดิบมาเป็นประ
 เพลื่อนนี้ถึงมา ล้มควรถึงทรงปฏิบัติตามเชิงสมเด็จพระ
 พระบรมชนกนาถ จึงโปรดฯ ให้ซ่อมแซมครุฑโบราณ
 นั้นให้คงงามเพื่อคิดบนยอดค้ำธง และโปรดฯ ให้ปลง
 เป็นถายอย่างพระราชดำริจักรประจำพระองค์ บนพื้นค้ำ
 ทัพบนพนักแดงอีกชั้นหนึ่ง พระราชทานนามว่า “ธงมหา
 ไพลยนต์ธง” ความนามแห่งธงท้าวอมรินทร์ราช
 ซึ่งได้ใช้นามเทพเสนาไปปราบอสูรเหล่าร้ายฝ่ายแพ้แก่พระ
 บารมี ใช้เป็นธงดำค้ำค้ำประจำ กองทัพบกเพิ่มชั้นอีก
 ธงหนึ่ง อย่างธงหาชรูปคีย์ของพระบาทสมเด็จพระ
 จุฑอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

หมวดของประจำกอง

ธงประจำกองที่พบก พนแดงขอบมีจักรสีขาวดำม
 ด้าน กวางเป็นรูปตราแผ่นดิน ไปรด ๆ ให้สร้างขึ้นใน
 รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ และได้พระราชทานแก่
 กองทหาร ซึ่งจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม
 แสงชูโต) เมื่อยังเป็นนายพันเอก เจ้าหน่นไวยวรนาถ
 ตำแหน่งแม่ทัพ ได้ใช้ธงนี้นำทัพไปปราบฮ่อ ซึ่งเข้ามา
 ก่อการจลาจลในเขตคหุพนห้าทงหกแคะ ดับสองบนนา
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ภายหลังพระราชทานนามธงนี้ว่า “จุฬา
 ชลชีพัตย์” ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ไปรด ๆ
 ให้สร้างธงมหาไพชยนต์หรือ พานอกดัดแดง พนในดัดดำ
 กวางมีรูปพานเงินพาดของช่นองจิวาวุธ มีเครื่องสูง
 ๕ ชั้นข้างละ ๑ องค์ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในหมวดธง
 สำหรับแผ่นดิน ก็ได้เดกถอนธงจุฬชชีพัตย์ยังคงใช้
 ต่อมา.

ธงประจำกองที่พทหราบก ไปรด ๆ ให้สร้างขึ้นใน
 รัชกาลที่ ๔ พนนอกดัดแดง พนในดัดขาว กวางมีมหา

พิธีมณฑลและเครื่องสูง ๖ ชั้นตั้งข้างตงได้กล่าวมาแล้ว
 ในหมวดธงประจำพระองค์ ให้เป็นธงประจำกองทหาร
 รักษาพระองค์บนท้องปราง ซึ่งได้มีอยู่แล้วแต่ในรัชกาล
 ที่ ๓ กองหนึ่ง กองทหารรักษาพระองค์บนปดอยหอ
 ข้างตงเดิม ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ กองหนึ่ง
 กองทหารหน้าซึ่งได้ตั้งขึ้นในคราวเดียวกันของหนึ่ง กอง
 ทหารบนใหญ่ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ กองหนึ่ง กอง
 ทหารล้อมวง ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ กองหนึ่งและ
 กองทหารอย่างยุโรป ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ กอง
 หนึ่ง รวม ๖ กอง ให้ในเวดามือเล็ดจประทับอยู่ใน
 พระนคร แต่ถ้ามืดเล็ดจประทับอยู่ในพระนครแล้ว ถ้า
 กองทหารมีการจำเป็นจะต้องใช้ธงประจำกอง โปรด
 ให้ใช้ธงสำหรับแผ่นดิน ราชช้างโอยราพตามเคียวทรง
 เศวตงขึ้นแทนหน้าไปข้างหน้า มีขลุ่ยทรวงอกนำโดย
 ภายหลังตั้งอยู่บนหลัง มีเครื่องสูง ๖ ชั้นอยู่หน้าหลัง
 ข้างตง ๒ องค์ ดังกล่าวมาแล้ว ในหมวดธงสำหรับแผ่นดิน
 เป็นธงประจำกองแทนธงสำหรับพระองค์.

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดฯ ให้เปลี่ยนธงสำหรับ
 ประจำพระองค์ใหม่ ใช้ธงพื้นออกสีแดง พื้นในสีขาว
 กลางเป็นรูปโล่สีดำแผ่นดิน มีจักรไขว่กันอยู่บนโตห
 มหาพิชัยมงกุฎรวมอยู่บนจักร มีเครื่องสูง ๑ ชั้นของ
 ข้าง ตั้งกล่าวมาแล้วว่าในหมวดธงประจำพระองค์แทน
 ส่วนธงสำหรับแผ่นดินคงใช้ธงไชยราพตอย่างรัชกาลที่ ๔
 ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดฯ ให้เปลี่ยนตราธงประจำกอง
 ทหารบกต่าง ๆ ที่อยู่ในเวลานั้น เป็นธงตราแผ่นดิน
 บนพื้นผ้าแดงแทนธงประจำพระองค์และธงสำหรับแผ่นดิน
 ได้พระราชทานแก่กองทหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ คือกอง
 ทหารม้า ๑ (ม้าสด) ๑ กองทหารปืนใหญ่หนัก
 (ปืนใหญ่สด) ๑ กองทหารราบใน มหาดเล็ก ๑
 กองทหารราบนอกกราพระองค์ ๑ กองทหารราบนอก
 ล้อมวัง ๑ กองทหารราบนอกผาย ๑ รวม ๖ กอง

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ เมื่อกฎการพระราชพิธีมหามงคล
 กิจสัก โปรดฯ ให้เปลี่ยนธงประจำกองทหารบกใหม่
 ใช้ธงรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่นบนพื้นแดงที่มุมธง

ข้างบนหน้าข้างมอักษรพระบรมนามาภิไธยย่อ จ ดั้เหลือง
แก่ ป ดั้เงิน ร ดั้แดง และมรัคมีและจุดมงกุฏ
ดั้เหลืองอยู่บน เป็นธงประจำกองทหารบกกรมต่าง ๆ
รวม ๑๒ กอง.

ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรด ๓ ให้เปลี่ยน
ธงประจำกองทหารบกใหม่ ซึ่งธงข้างเผือกทรงเครื่องยืน
แท่นบนพนักแดง ทมของข้างบนหน้าข้างมอักษรพระบรม
นามาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ดั้เงิน มรัคมีและมหาพิชัย
มงกุฏอยู่บนดั้เหลือง ได้พระราชทานแก่ทหารบกกอง
ต่าง ๆ เมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก.

หมวดธงตำแหน่ง

ธงจอมทัพบก มีรูปพระศทา และพระแสงกระบี่
ไขว่กัน มีฉกรและมหาพิชัยมงกุฏข้างบนพนักแดง สว่าง
ชนในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ สำหรับตำแหน่ง
จอมทัพบก.

ธงราชทูต ใช้ธงช้างเผือกทรงเครื่องขนแทนบนพื้น
 ผ้าแดง ที่มีธงช้างบน หน้าข้างมีได้หัตราแผ่นดินและ
 มีจักรมงกุฎ สำหรับราชทูตสยามประจำต่างประเทศ และ
 ข้างทองใหญ่ไปราชการพิเศษ ซึ่งผู้ที่ได้รับพระราชทาน
 นั้น อยู่ในตำแหน่งแทนพระองค์ พระเจ้าแผ่นดิน
 หรือผู้แทนรัฐบาลจะใช้ได้ เป็นที่หมายยศของผู้ที่รับ
 ราชการนั้นๆจนหมดเดชะหน้า.

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๕ ในรัชกาลที่ ๖ โปรดฯ ให้เปลี่ยน
 รูปได้หัตราแผ่นดิน และจักรมงกุฎในธงราชทูต เป็นรูป
 ครอบจักรมงกุฎในวงกลม.

ธงกงสุลสยาม ใช้ธงช้างเผือกทรงเครื่องขนแทน
 ที่มีธงช้างบนหน้าข้างมีได้หัตราแผ่นดิน สำหรับตำแหน่ง
 กงสุลสยามประจำต่างประเทศ ในคราวเดียวกับที่ โปรดฯ ให้
 ให้เปลี่ยนเครื่องหมายในธงราชทูตนั้นก็ ได้ โปรดฯ ให้
 เปลี่ยนเครื่องหมายในธงกงสุลเป็นรูปครอบจักรมงกุฎในวง
 กลมด้วย.

ซึ่งผู้ว่าราชการเมือง ใช้ซึ่งข้างเผือกทรงเครื่อง
ยื่นแทนบนพนมผาแดง ที่มุมซึ่งข้างบนเมืองกลมขาว โค ๑
ใน ๔ ส่วนของกำแพงแห่งนั้น ในกลางวงกลมมีตรา
ตำแหน่งของเมืองที่ไปราชการนั้น.

ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดฯ ให้
ซึ่งนี้สำหรับหมายตำแหน่งเดิมที่วัดท้ายตลาดอยุธยา
มเครื่องหมายในวงกลมเป็น ๕ ซี่ง ซี่งบนเป็นรูป
ปรางค์กู่ ภายในมีพยานแว่นฟ้า รอยสังข์ทักษิณฉัตร
หลังปราสาทมีรูปคนทนม ซึ่งกลางข้างขวาปรางค์ของ
ซึ่งซ้ายรูปเขาแก้ว ซึ่งกลางข้างขวาปรางค์หันบนบนแทน
ซึ่งซ้ายรูปสัตว์ ๓ เดิม ๓ กษัตริย์ผู้ว่าราชการเมืองให้ ใช้
ตรานามเมืองของเมืองอื่น ๆ ในวงกลมด้วย.

ซึ่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พันธุ์ยาบ
กตางมีรูปส้มโอไว้กับจักรดีเหลือง ซึ่งบนมีนามกฎ
โปรดฯ ให้สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐
สำหรับตัวเสนาบดี หรือรองเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
เมื่อชักขึ้นบนเสาใหญ่ในเรือลำใด ให้พึงเข้าใจว่าเสนาบดี

หรือรองเสนาบดีกระทรวงทหารเรือได้อยู่ในเรือดำน้ำ ถ้า
 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ที่ สิบเจ็ดพระอัคร
 มเหสีองค์ที่ สิบเจ็ดพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมารองค์
 ที่ประสูติอยู่ในเรือหลวงดำหนึ่ง ถ้าได้อันที่ทรงมหา
 ราชราชัน หรือธงยาวราชันใบไม้เส้าใหญ่ และได้อันที่
 เสนาบดีใบไม้เส้าหน้าด้วยแล้ว ก็ให้เจ้าหน้าที่ในเรือรบ
 และขบวนกองทัพยิงสกัดตามประเพณี ตามแต่ทรงมหา
 ราชราชัน หรือธงยาวราชันใบไม้เส้าใหญ่ ไม่มั่ง
 เสนาบดีใบไม้เส้าหน้า ห้ามการยิงสกัดทุกหนทาง.

ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดฯ ให้
 ใช้ธงนี้เป็นเครื่องหมาย สำหรับตัวเสนาบดีกระทรวงทหาร
 เรือ ซึ่งขึ้นเวรยามทำการของเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ
 และใช้ธงขมอยอดเส้าใหญ่ในเรือ เป็นเครื่องหมายว่า
 เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ได้อยู่ในเรือดำน้ำ และใน
 เวลาที่ชักธงมหาราชใหญ่ หรือธงราชันใหญ่ขึ้นที่เส้าใหญ่
 เรือดำน้ำ ให้ชักธงเสนาบดีขึ้นที่เส้าหน้าเรือดำน้ำด้วย
 เสมอไป.

กฎหมายยศ

ธงจอมพลเรือ ใช้ธงช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่น
บนผ้าดำขาบ ข้างหน้าข้างมีรูปดมอไชว ๒ คิว กับมหา
มงกุฎดีเทศอง ทรงดำรงชนในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๓ โปรด ฯ ให้ ใช้สำหรับหมายตำแหน่ง
จอมพลเรือ ถ้าใช้ ในเรือใหญ่ให้ชักขนทเจ้าใหญ่

ธงเกิด เป็นรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่นบนพื้น
ผ้าดำขาบ สำหรับหมายยศแม่ทัพเรือ ตำแหน่งนายพล
เรือเอกชักขนทเจ้าใหญ่ ตำแหน่งนายพลเรือโทชักขนท
เจ้าหน้า ตำแหน่งนายพลเรือตรีชักขนทเจ้าท้าย ต่อมา
ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ โปรด ฯ ให้เรียกว่า “ธงฉาน”
สำหรับนายพลเรือเอกชักขนบนเจ้าใหญ่ สำหรับนายพล
เรือโทเพิ่มรูปจักรดีขาวที่มุมธงข้างหน้าข้างจักร ๑ ชักขน
บนเจ้าหน้า สำหรับนายพลเรือตรีเพิ่มจักรดีขาวข้างมุม
บนมุมล่างหน้าข้าง ๒ จักร ชักขนบนเจ้าหน้า หรือถ้า
เป็นเรือสองเจ้าชักขนบนเจ้าหน้า

ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดฯ ให้
 ใช้ธงพญาคชสีห์ กวางมรุปรายแฉกทรงเครื่องยืนแท่น
 หน้าเขี้ยวงาช้างไม่มีจักรไว้ยกค่า "ธงฉาน" สำหรับ
 ชกหน้าเรือหลวงท้องปลง ซึ่งเป็นเรือพระที่นั่งหรือเรือรบ
 ในขณะที่อยู่ในราชการ ถ้าชกชนที่ปลายพรวนเด้าหน้า
 เรือดำได้ เป็นเครื่องหมายว่าเรือดำนั้นเป็นเรือยาม
 ประจำอาว และใช้เป็นธงประจำกองดำหรับกองทหารเรือ
 ในเวลาชนบกด้วย

ธงฉานที่มีจักรไว้ยกค่า "ธงนายพลเรือ" ไม่
 มีจักรสำหรับยศนายพลเรือเอก ชกชนที่เด้าใหญ่มีจักร
 ๑ ดวงข้างมุมบนดำหรับยศนายพลเรือโท ชกชนเด้าหน้า
 มีจักร ๒ จักกร ข้างมุมบนแต่ละข้างดำหรับยศนายพล
 เรือตรี ถ้าเรือดำเด้าใหญ่ชกชนที่เด้าหลัง ถ้า ๒ เด้า
 ให้ชกชนที่เด้าหน้า

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ โปรดฯ ให้แก่ธงชาติเป็นพณ
 ดั้งเดิม กวางมรุปรายแฉกทรงเครื่องยืนแท่น หันหน้า
 เขี้ยวงาช้าง สำหรับใช้เป็นธงราชการ ส่วนธงค้าขายให้

สำหรับตำราชนที่เป็นชาติชาวสยามทั่วไป เป็นรูป ๔
 เหลี่ยมผืนแดง มีขนาดกว้าง ๑ ส่วน ยาวส่วนครึ่ง
 มีแถบขาว ๒ แถบ กว้าง ๑ ใน ๖ ของธง ตามกาย
 ในทิศทางยาวห่างจากขอบล่างและบน ๑ ใน ๖ ของ
 ส่วนกว้างแห่งธง ได้ใช้ย้อมหนึ่ง ถึง พ.ศ. ๒๔๖๐
 ทรงพระราชดำริว่าธงชาติสยามซึ่งได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นั้น
 ยังไม่เป็นที่งามพอสำหรับประเทศ สันตวรจะเพิ่มสี
 เงินแก่ชายอีกครึ่งหนึ่ง ให้เป็นตามลักษณะธงชาติ
 ของนานาประเทศที่ใช้ย้อมโดยมากนั้น และสีน้ำเงินก็
 เป็นสีประจำพระชนมวารพระเพทราชวงศ์ด้วย จึงโปรดฯ
 ให้แก่ธงชาติสยามเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๒ ส่วน
 ยาว ๓ ส่วน มีแถบสีน้ำเงินแก่กว้าง ๑ ส่วน ซึ่งแบ่ง
 ๓ ของขนาดกว้างแห่งธงออกสามมีแถบขาวกว้าง ๑ ส่วน
 ซึ่งแบ่ง ๒ ของขนาดกว้างแห่งธงข้างละแถบ แต่มี
 แถบสีแดงกว้างเท่าแถบขาว ประกอบขึ้นนอกอีกข้างละ
 แถบ ให้เรียกชื่อว่า “ธงไตรรงค์” สำหรับใช้ชักขึ้น
 ในเรือพ่อค้าทั้งหลาย และในที่ต่าง ๆ ของตำราชน

ที่เป็นชาติชาวสยามทั่วไป ส่วนธงพื้นสีแดง กกลางมี
รูปช้างปถ้อย ซึ่งใช้เป็นธงชาติสยามมาแต่ก่อนนั้นให้
ยกเลิก

ในคราวเดียวกันนี้ได้โปรดฯ ให้แก่ธงฉาน หม้อขน
ธงไตรรงค์ แต่รูปสีมอไซค์กับจักร และมีรูปพระมหา
มงกุฎสีเหลืองอยู่เบื้องบนตรงกลางพจนธวัช

ธงสามแฉกเขียว ข้างบนพื้นแดง กกลางเป็นวง
จักรสีขาว ๔ ดวง ข้างปลายหางแฉกเขียวหม้อขน
สำหรับหมายตำแหน่งยศนายพลเรือเอก ตำแหน่งยศ
นายพลเรือโทมีจักร ๓ ดวง ตำแหน่งยศนายพลเรือตรี
มีจักร ๒ ดวง ตำแหน่งยศนายพลเรือจัตวามีจักรดวง ๑
จักรขึ้นที่เสาใหญ่

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ โปรดฯ ให้ใช้ธงฉานเตี้ย
เป็นเดือยอย่างรูปหางนกแฉกเขียวแทน เรียกว่าธงหาง
แฉกเขียวสำหรับชักขึ้นบนเสาใหญ่ เป็นที่หมายว่านาย
พลเรือจัตวาอยู่ในเรือ นั้น ใช้ต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๖

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดฯ ให้ร่างธงนายพลเรือเหมือน
 กับขงจ้าน เป็นเครื่องหมายตำแหน่งยศนายพลเรือเอก
 ถ้าใช้ ในเรือให้ชักขนทเสาใหญ่ ถ้าแต่ธงนรูปจักร
 ๕ ดาวจักร ๓ อยู่ท่มุมบนข้างหน้าข้าง เป็นธงหมาย
 ตำแหน่งยศนายพลเรือโท ถ้ามี ๒ จักรเป็นธงหมาย
 ตำแหน่งยศนายพลเรือตรี ธงนายพลเรือโท ถ้าใช้ ใน
 เรือให้ชักขนทเสาหน้า ด้านนายพลเรือตรี ถ้าเป็น
 เรือ ๓ เสาให้ชักขนทเสาหลัง ถ้าเป็นเรือ ๒ เสาให้ชัก
 ขนทเสาหน้า ด้านนายพลเรือจัตวาให้คงใช้ ธงตาม
 คติชายเป็นแฉกอย่างรูปหางนกแซงแซวเป็นเครื่องหมาย
 ตำแหน่งยศ ถ้าใช้ ในเรือให้ชักขนทเสาหลัง

ธงหางจรเข้ ข้างบนพื้นแดง กลางเป็นวงจักร ๕ ดาว
 ๕ ดวง ข้างปลายสี่ข้างยาว ๓๐ ฟุตกว้าง ๒ นิ้ว สำหรับ
 ใช้ ในเรือรบ เป็นทหมายตำแหน่งผู้บังคับการ มีจักร
 ๕ ดวงสำหรับนายเรือเอก ๓ ดวงสำหรับนายเรือโท ๒ ดวง
 สำหรับนายเรือตรี ๑ ดวง ๓ สำหรับนายเรือจัตวา

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ โปรด ฯ ให้ใช้ธงทางจรเข้ ไม่มีรูป
จักร สำหรับรัชชนันต์เดาเป็นที่หมายณะเพราะนายเรือได้
ใช้ต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรด ฯ
ให้เรียกว่า “ธงนายเรือ” สำหรับรัชชนันต์เดาเป็นที่
หมายณะเพราะนายเรือ

ธงผู้ใหญ่ ข้างต้นกว้าง ๑๕ นิ้ว ยาวสี่อกคืบยาว
ปลายแหลม ส่วนหนึ่งข้างต้นพันด้าย สองส่วน
ข้างปลายพันด้าย มีจักรสีขาวอยู่กลางพันด้าย ทรง
สร้างใช้ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ สำหรับใช้กับ
ธงทางจรเข้ เมื่อเรือทอดงทอคอย่นอกพระมหรนศรตั้ง
แต่ ๒ ตาขึ้นไป อันได้ใช้ธงจรเข้ ขนไว้บนเด้าใหญ่ทุกลำ
ถ้าได้ใช้ธงขนบนเด้าทอง เป็นที่หมายว่านายเรือ
ผู้ใหญ่อยู่ในเรือด่าน

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ ในรัชกาลที่ ๖ โปรด ฯ ให้ใช้
เป็นเครื่องหมายสำหรับนายทหารผู้ใหญ่ในกระบวนเรือ
ซึ่งอยู่ในด่าน เวนไวแต่ถ้านายเรือผู้ใหญ่เป็นนายพล
จึงให้ใช้ธงนายพลตามตำแหน่งยศ

L 5 7 0 7 7

ของเครื่องของกรุงสยาม เป็นรูปร่างเหล็กเปิดฝา
 แต่งขอบนอกยาวทั้ง ๕ ด้าน สำหรับสอดอกเป็นทหมาย
 ชักขึ้นในที่ได้นำร่องอยู่ทันที ถึงรัชกาลที่ ๒ เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๖๐ โปรดฯ ให้แก่ เสด็จนำร่องเหมือนธงไตรรงค์
 เติมนิชอบด้วยโดยรอบ เป็นเครื่องหมายตำแหน่ง
 พนักงานนำร่อง ให้ชักธงนี้ขึ้นบนเสาหน้าเป็นสัญญาณ
 และโปรดฯ ให้ทรงสร้าง

ธงราชนาวี ขึ้นใหม่ในคราวเดียวกัน มีลักษณะ
 เหมือนธงไตรรงค์ แต่มีวงกลมสีแดงอยู่กลาง ขอบจุด
 แถบสีแดงของพวงธง ภายในวงกลมนี้มีรูปร่างเหล็ก
 ทรงเครื่องยืนแท่นหน้าเสาข้างเสา สำหรับใช้ชักขึ้น
 ที่ท้ายเรือและสถานที่ราชการต่าง ๆ ของราชนาวีด้วย

ต้นธงคำแหงราชการ สำหรับหน้าทกระหวง
 ทระบวงการต่าง ๆ นั้นก็โปรดฯ ให้เปลี่ยนพวงเหมือนธง
 ไตรรงค์ แต่ต้องเติมเครื่องหมายอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป
 กต่างจงเป็นสำคัญ เจ้าพนักงานกรมโตจะใช้เครื่องหมาย

๓๓

รจนนเป็นอย่างไร ต้องแจ้งความให้กระทรวงซึ่งเป็น
เจ้าหน้าทรวงษาพระราชบัญญัติรจนนกราบบังคมทูล ฯ
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อนจึงจะทำได้

จบ



สำนักหอสมุด



ชำนาญการสอน